

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

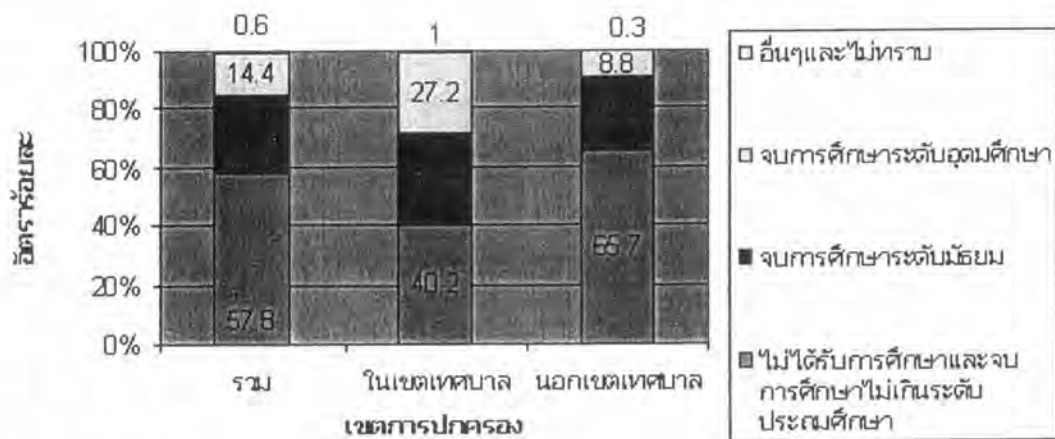
การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้บีบบังคับให้ประเทศไทยจะต้องมีบทบาทมากขึ้นในการแข่งขันกับประเทศต่างๆ ในเวทีเศรษฐกิจโลก ซึ่งปัจจัยสำคัญที่จะเพิ่มศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขันนั้น ก็คือ ทรัพยากรมนุษย์ ยิ่งประเทศพัฒนามากขึ้นเท่าไร ความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูง ก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น การศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากอุดมศึกษาเป็นการศึกษาระดับหนึ่ง ที่มีหน้าที่สำคัญในการผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูง สร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ค้นคว้า วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม อุดมศึกษาจึงเป็นแหล่งรวมวิทยาการหลากหลายแขนง และเป็นศูนย์รวมของนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากอุดมศึกษาจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศที่กำหนดโดยนโยบายและแรงผลักดันทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว อุดมศึกษายังเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่พึงปรารถนา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ดังนั้นความพยายามที่จะส่งเสริมและผลักดันผู้เรียนให้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาศักยภาพคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศอันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันทุกๆด้านในระดับนานาชาติต่อไป

รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการเร่งการขยายปริมาณการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปยังภูมิภาคมากขึ้นด้วยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรัฐในภูมิภาคต่างๆ อาทิ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ.2506) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ.2507) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (พ.ศ.2508) เพื่อให้ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในส่วนภูมิภาคสามารถได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับประชาชนที่อยู่ในส่วนกลาง รวมทั้งการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรัฐแบบไม่จำกัดรับทั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เพื่อรองรับผู้ที่ไม่สามารถสอบผ่านการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยปีด นอกจากนี้ยังมีนโยบายให้เอกชนเข้ามาช่วยจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยให้เอกชนสามารถจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพื่อสอนในระดับอุดมศึกษาได้อีกด้วย นอกจากการสนับสนุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาผ่านด้านอุปทานแล้ว รัฐยังให้การสนับสนุนผ่านด้านอุปสงค์ด้วยการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 9 ปีออกเป็น 12 ปีที่รัฐจัดให้โดยไม่เสีย

ค่าใช้จ่าย ซึ่งจะช่วยให้มีผู้เรียนที่มีคุณสมบัติในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้นเป็นการขยายโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง

ถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้มีงานทำที่มีระดับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็ยังเป็นสัดส่วนน้อยของผู้มีงานทำทั้งหมด จากผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2550 พบว่าประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ผู้มีงานทำสัดส่วน 57.8% มีการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ส่วนผู้มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีเพียง 14.4% ผู้มีงานทำในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา 27.2% ส่วนผู้มีงานทำในชนบทหรือนอกเขตเทศบาล ซึ่งมีสัดส่วน 70% ของผู้มีงานทำทั้งหมด มีผู้ที่ได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาเพียง 8.8% (ภาพที่ 1.1)

ภาพที่ 1.1 แสดงอัตราร้อยละของผู้มีงานทำจำแนกตามระดับการศึกษาที่สำเร็จและเขตการปกครอง ปี 2550

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2550)

แสดงให้เห็นว่า แรงงานไทยส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีความสามารถแข่งขันกับประเทศอื่น ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผนและดำเนินนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ปัจจัยที่อาจส่งผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีได้หลายปัจจัยด้วยกัน งานศึกษาด้านนี้ในต่างประเทศให้ความสนใจกับปัจจัยหลักๆ ดังนี้ ปัจจัยทางด้านสภาพภูมิหลังของนักเรียน ปัจจัยทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ปัจจัยทางด้านสถานศึกษา และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ โดยงานศึกษาด้านความความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในแง่มุมทางเศรษฐศาสตร์จะมุ่งให้ความสนใจกับปัจจัยทางเศรษฐกิจค่อนข้างมาก เนื่องจากในแง่มุมทาง

เศรษฐศาสตร์การศึกษาถือเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งตามทฤษฎีทุนมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาก็นับเป็นการบริโภคได้เช่นเดียวกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ กล่าวคือ หากการศึกษานั้น นำมาซึ่งความพอใจให้กับผู้เรียนหรือนำความภาคภูมิใจมาสู่พ่อแม่ ญาติพี่น้องกรณีนี้การศึกษาจะ ถือเป็นการบริโภค แต่หากผู้เรียนต้องการศึกษาหรือพ่อแม่ส่งเสริมให้เรียนโดยหวังรายได้ที่สูงขึ้นใน อนาคต กรณีนี้การศึกษาจะเป็นการลงทุน (วราพรธม มีเฟื่องศาสตร์, 2541) ซึ่งไม่ว่าจะพิจารณา การศึกษาเป็นการลงทุนหรือการบริโภค ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจก็ล้วนมีผลต่อความต้องการศึกษา ต่อ ผลการศึกษาก็พบว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา อย่างแท้จริง

งานศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของไทยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในแง่สังคมศาสตร์ ที่ใช้ข้อมูลในระดับจุลภาคหรือข้อมูลที่ได้จากการใช้ แบบสอบถาม ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นตัวแปรที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคล และลักษณะทาง เศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว อาทิ อายุ เพศ เกรดเฉลี่ย จำนวนพี่น้อง ลำดับที่พี่น้อง จำนวนปี การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา และรายได้ของครอบครัว มีเพียงงานศึกษาของ อรวรรณ อนันตพงษ์ (2540) ที่เป็นการศึกษาในแง่มุมเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ข้อมูลตัวแปรในระดับมห- ภาค ในรูปของข้อมูลอนุกรมเวลา ตัวแปรที่ใช้การวิเคราะห์ ได้แก่ จำนวนผู้มีงานทำที่สำเร็จ การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ค่าเล่าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทมหาวิทยาลัยไม่จำกัด รับ ค่าเล่าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทมหาวิทยาลัยจำกัดรับ ค่าเล่าเรียนใน สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน ส่วนเพิ่มรายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อคน และส่วนเพิ่มของประชากรวัย เรียนในระดับอุดมศึกษา

เมื่อพิจารณาจากการกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา แสดงให้เห็นว่างานศึกษาทางด้านนี้ของ ไทย ถึงแม้จะให้ความสนใจถึงผลของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่มีต่อความต้องการศึกษาต่อใน ระดับอุดมศึกษา แต่ก็ยังมีได้นำกรอบแนวคิดตามทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) มาใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากหากกำหนดตัวแปรตาม แนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ที่มองว่าการศึกษาเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่ง ที่ทำให้คนมีคุณภาพมากขึ้นหรือที่เรียกว่า เป็นการสร้างทุนมนุษย์ (Human Capital) คือ ทำให้เกิดการ เพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพในการทำงาน และนำไปสู่การมีรายได้ที่สูงขึ้นเมื่อจบการศึกษา ซึ่งการที่จะตัดสินใจทำการลงทุน ผลตอบแทนที่ได้รับเมื่อสำเร็จการศึกษาจะต้องมีความคุ้มค่าต่อ การลงทุน นั่นก็คือผลตอบแทนที่ได้รับต้องมากกว่าต้นทุนในการลงทุน ดังนั้นปัจจัยที่จะเป็น ตัวกำหนดความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ได้แก่ ค่าเล่าเรียน (ต้นทุนทางตรง) ค่าเสียโอกาสหรือค่าจ้างที่จะได้รับหากตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงาน แทนการศึกษาต่อ (ต้นทุนทางอ้อม) อัตราการว่างงาน (ผลกระทบของวัฏจักรเศรษฐกิจที่มีต่อการ

ตัดสินใจลงทุน), ความช่วยเหลือทางการเงินและระดับค่าจ้างที่จะได้รับเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยที่ปัจจัยทางด้านต้นทุน ซึ่งประกอบไปด้วยต้นทุนทางตรงและต้นทุนทางอ้อม จะมีความสัมพันธ์กับความต้องการศึกษาต่อในทิศทางตรงกันข้าม ส่วนผลตอบแทนและความช่วยเหลือทางการเงินจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน อัตราการว่างงานยังไม่อาจะระบุทิศทางความสัมพันธ์ที่แน่นอนได้

งานศึกษาผลของตัวแปรทางเศรษฐกิจตามแนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ที่มีต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่ผ่านมา ผลการศึกษาที่ได้ผลของแต่ละตัวแปรที่มีต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษานั้นแตกต่างกันออกไป บางงานศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐานเป็นไปตามทฤษฎี ในขณะที่บางงานศึกษาให้ผลไม่สอดคล้องกัน อาทิ งานศึกษาของ Berger and Kostal (2002) ผลการศึกษาพบว่าค่าเล่าเรียนมีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเป็นไปตามทฤษฎีทุนมนุษย์ คือ มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานของ Canton and Jong (2005) ที่พบว่าค่าเล่าเรียน ไม่มีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา จึงเป็นที่น่าสนใจว่าเมื่อศึกษาในบริบทของประเทศไทยปัจจัยทางเศรษฐกิจตามกรอบแนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) จะส่งผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของไทยหรือไม่อย่างไร ประกอบกับวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ของงานศึกษาในต่างประเทศเกือบทั้งหมด รวมทั้งงานศึกษาของไทยทำการวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยเชิงเส้นในรูป log-linear ซึ่งเป็นการอธิบายผลของตัวแปรที่มีต่อความต้องการศึกษาต่อในระยะสั้นเท่านั้น

การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของไทยทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวหรือไม่อย่างไร โดยใช้กรอบแนวคิดตามทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ที่มองว่าการศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง แต่เนื่องจากนักเศรษฐศาสตร์ยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่าการศึกษาเป็นการบริโภคหรือการลงทุน ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษาโดยพิจารณาการศึกษาเป็นการบริโภคด้วย โดยหวังว่าการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดตามทฤษฎีทุนมนุษย์ จะช่วยให้เข้าใจปัจจัยเบื้องหลังความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของไทยได้ดียิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของไทยในระยะสั้นและในระยะยาวอย่างไร
- (2) เพื่อศึกษาว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของไทยเหมือนกันหรือแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามเพศ และสาขาวิชา

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์ผลของปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีต่อความต้องการศึกษาต่อเฉพาะระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทจำกัดและไม่จำกัด และสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน ซึ่งไม่รวมถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยราชมงคล โดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลา(Time-series Data) ในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2520-2550

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) เพื่อเป็นข้อมูลให้กับภาครัฐในการดำเนินนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งให้ประเทศไทยมีศักยภาพเพียงพอในการแข่งขันกับนานาชาติในเวทีเศรษฐกิจโลก

(2) เพื่อเป็นข้อมูลให้กับคณะกรรมการอุดมศึกษาในการกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงานของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.5 นิยามศัพท์

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หมายถึง สาขาที่จัดการการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งวิทยาศาสตร์พื้นฐาน เช่น คณิตศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เช่น วิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ เป็นต้น

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หมายถึง สาขาที่จัดการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เช่น นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศิลปศาสตร์ วารสารศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี เป็นต้น

มหาวิทยาลัยรัฐจำกัด หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (เดิมคือ ทบวงมหาวิทยาลัย) ประกอบด้วยทั้ง มหาวิทยาลัยจำกัดในระบบราชการ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ฯลฯ มหาวิทยาลัยจำกัดนอกระบบราชการ (สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐบาล) เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัด หมายถึง มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยเอกชน หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดทำการเรียนการสอนภายใต้การบริหารของหน่วยงานเอกชน โดยอยู่ภายใต้ การควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยหอการค้า มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

1.6 โครงสร้างของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 5 บทซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำประกอบด้วยที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา นิยามศัพท์

บทที่ 2 ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และวรรณกรรมปริทัศน์

บทที่ 3 วิธีการศึกษา

บทที่ 4 ผลการศึกษา

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ